

Тетяна Кочубей
Уманський державний
педагогічний університет
ім. Павла Тичини
Кафедра соціальної педагогіки та
соціальної роботи
e-mail: udpu_tania@ukr.net
tel. +380 952 812 190

Анатолій Очеретяний
Уманський державний
педагогічний університет
ім. Павла Тичини
Кафедра теорії та практики
іноземних мов
e-mail: mohican90@meta.ua
tel. +380 688 231 728

Формування життєвих цінностей студентів у США

Анотація. У статті розглянуто проблему життєвих цінностей студента як основних життєвих орієнтирів, котрі визначають зміст його життєдіяльності та окреслюють стиль і масштаби поведінки та активності в соціальному середовищі. Охарактеризовано специфіку формування життєвих цінностей американських студентів. З'ясовано, що цей процес здійснюється на основі таких принципів, як: довіра, турбота, безпека, повага до природи мотивації особистості, когнітивний розвиток, самореалізація, творчість. Встановлено характеристичні ознаки сформованості життєвих цінностей американських студентів: правильність, інтенсивність, домінантність і включеність. Представлено аналіз основних кроків алгоритму формування життєвих цінностей студентів у вищих навчальних закладах США.

Ключові слова: життєві цінності, студенти, формування, алгоритм, вищі навчальні заклади, США.

1. Постановка проблеми у загальному вигляді

Студентська молодь у США завжди була важливим суб'єктом моральних, економічних, політичних, соціальних змін та потужною інноваційною силою розвитку американського суспільства [Saltmarsh & Zlotkovsky 2011]. Така соціальна роль і суспільно-історичне призначення студентів постійно привертає увагу до їхнього особистісного розвитку у системі вищої освіти, де відбувається професійне і громадянське становлення, та до життєвих цінностей, котрі позиціонують їх як учасників соціального життя. Життєві цінності студента розглядаємо як основні життєві орієнтири, котрі визначають зміст його життєдіяльності та

окреслюють стиль і масштаби поведінки та активності в соціальному середовищі.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблеми теорії та практики формування життєвих цінностей молодого покоління привертала увагу вчених різних країн. Зокрема, специфіку життєвих цінностей американської молоді розглядали українські науковці у площинах гуманістичного (Р. Беланова, О. Дубовик, С. Романова, О. Шиян), громадського (Т. Бондар, Н. Заіченко, Ю. Топоркова), духовно-морального (В. Галузьяк, В. Жуковський, О. Зарва), патріотичного (О. Гуцол, О. Діденко, Г. Пекарчук), комунікативного і полікультурного (І. Бахов, Ю. Гребеник, Ю. Козаченко), сімейного (О. Безлюдний, А. Котиченко), здоров'язберігаючого (О. Дмитрієва, С. Омельченко) виховання та у спектрі професійної підготовки (С. Бурдіна, Л. Віннікова, Н. Гайдук, І. Гушлевська, В. Дикань, І. Зварич, О. Ігнатюк, О. Калініна, М. Нагач).

Окремі аспекти проблеми життєвих цінностей студентів у США були предметом наукових доробок таких американських дослідників, як: М. Апле (M. Apple) (патріотизм), К. Аткін (C. Atkin) (політична соціалізація), К. Беск (C. Beck) (конструктивістський підхід), М. Берковіц (M. Berkowitz) (моральні цінності), М. Бін (M. Beane) (американська культура та цінності), У. Білські (W. Bilsky) (теорія змісту та структури цінностей), Дж. Бурстін (J. Burstyn) (виховання громадянських цінностей), Г. Гіру (H. Giroux) (освіта та криза суспільних цінностей), Т. Гроулінг (T. Grouling) (проектування), Р. Кагіл (R. Kahil) (розвиток життєвих цінностей), К. Керр (C. Kerr) (трансформація вищої освіти та ціннісні орієнтації), М. Кроссен (M. Crossan) (цінності та чесноти), Р. Лакес (R. Lakes) (розвиток молоді), В. Лечуга (V. Lechuga) (особистісний розвиток студентів), Б. Ньюман (B. Newman) (споживчі цінності), І. Песчард (I. Peschard) (когнітивність і цінності), К. Роджерс (C. Rogers)

(ідеї та відчуття в навчанні), Х. Сміт (H. Smith) (сенситивність), Д. Тіллман (D. Tillman) (життєві цінності та діяльність молоді), М. Тейлор (M. Taylor) (освіта в цінностях і цінності в освіті), Г. Трагер (G. Trager) (комунікативні цінності), К. Хемінгуей (C. Hemingway) (особистісні цінності), Е. Холл (E. Hall) (полікультурність), Дж. Шет (J. Sheth) (теорія цінностей). Американські практики М. Рокич (M. Rokeach) та Ш. Шварц (S. Schwartz) розробили методики вивчення термінальних та інструментальних життєвих цінностей студентів.

Водночас алгоритм формування життєвих цінностей сучасних студентів у США як цілісної системи в умовах трансформації індивідуалізованих систем буття молоді потребує спеціального розгляду.

3. Формулювання цілей статті

Метою статті є розкриття специфіки алгоритму формування життєвих цінностей студентів у вищих навчальних закладах США.

4. Виклад основного матеріалу

Американські науковці М. Рокич (M. Rokeach) і К. Хемінгуей (C. Hemingway) розглядають життєві цінності (*living values*) студента як внутрішні ціннісно-сміслові переконання, котрі виступають спрямовуючими векторами при конструюванні життєвих стратегій та здійсненні життєдіяльності [Rokeach 1973; Hemingway 2005].

Д. Тіллман (D. Tillman) наголошує, що життєві цінності американського студента є основою для вибору цілей, способів і умов його діяльності, а також допомагають усвідомити заради чого він живе, вчиться, обирає ту або іншу професійну діяльність [Tillman 2001].

М. Бін (M. Beane) з Міжнародного наукового офісу Університету Північної Кароліни зазначає, що навчально-виховний процес в американських вищих навчальних закладах із початку XXI ст. орієнтується на такі життєві цінності студентів: індивідуальність (*individuality*) (студентам рекомендується бути незалежними і розвивати власні цілі в

житті), конфіденційність (*privacy*) (студентам створюються умови, щоб вони мали особистий простір і могли проводити час на самоті), рівність (*equality*) (надаються рівні освітні можливості незалежно від статі, раси, національності чи країни походження), повноцінне використання свого часу та пунктуальність (*time*) (у студентів виховується життєва позиція: «час – гроші»; культивується уникнення запізень), неформальність (*informality*) (проявляється як у комунікаційних взаєминах, так і в зовнішньому вигляді студентів та викладачів), досягнення та робота (*achievement & hard work/play*) (конкурентоспроможний дух часто є мотивуючим фактором для роботи і життя), прямота і цілеспрямованість (*direct & assertive*) (студентів орієнтують знаходити вихід із проблемної ситуації самим і без посередника, спонукають постійно висловлювати власну думку і представляти свою позицію вирішення питання), дивитись у майбутнє і змінюватися (*looking to the future and to change*) (студентів навчають розробляти не лише ближні, а й далекі перспективи життєдіяльності) [Beane 2014].

Американська педагогічна наука і практика, досліджуючи життєві цінності молоді людини як важливий елемент структури її особистості, орієнтує навчально-виховний процес вищого навчального закладу на формування у неї внутрішньої готовності до вибору життєвого шляху, конструювання життєвих стратегій, здійснення певної життєдіяльності щодо задоволення своїх потреб та інтересів на основі прийнятих життєвих цінностей. При цьому особлива увага приділяється усвідомленню смислу життя, виділенню життєвих пріоритетів, вибору життєвого стилю, розвитку життєвих навичок і компетентностей [Rokeach 1973; Burstyn 1996; Tillman 2001].

Формування системи життєвих цінностей у студентів вищих навчальних закладах США здійснюється на основі таких принципів, як: довіра, турбота, безпека, повага до природи мотивації особистості,

когнітивний розвиток, самореалізація, творчість. При цьому виокремлюється чотири головні градації при формуванні життєвих цінностей студентів: правильність, інтенсивність, домінантність і включеність. Для набуття цих характеристичних ознак американська дослідниця Д. Тіллман (*D. Tillman*) пропонує дотримуватися спеціального алгоритму формування життєвих цінностей молодих людей: створення ціннісної атмосфери – когнітивна розвідка – актуалізація внутрішніх потреб та вивчення загальноприйнятих цінностей у суспільстві – запуск механізму стимулів – розвиток навиків формування конкретних життєвих цінностей – саморефлексія щодо конкретних життєвих цінностей – творче самовираження – комунікації – інтеграція обраних цінностей у реальне життя [Tillman 2001].

Р. Кагіл (*R. Kahil*) наголошує на важливості таких етапів при формуванні життєвих цінностей у молоді: теоретичне ознайомлення з цінністю, рефлексивна практика, ціннісно-сміслова чутливість, участь та діалог, прийняття цінності як власного переконання і потреби [Kahil 2002].

У процесі аналізу навчальних планів і програм ряду вищих приватних навчальних закладів США (на прикладі – Вітон коледжу (м. Вітон, штат Іллінойс); Бернارد коледжу (штат Нью-Йорк), Університету Тулейн (м. Нью Орлеан, штат Луїзіана), Університету Тафтс (м. Медфорд, штат Массачусетс), Університету Еморі (м. Атланта, штат Джорджія), Гарвардського університету (м. Кембридж, штат Массачусетс), Массачусетського технологічного інституту (м. Кембридж, штат Массачусетс), Йельського університету (м. Нью Гавен, штат Коннектикут) дійшли висновку, що при формуванні життєвих цінностей американських студентів у XXI ст. здійснюється послідовність певних кроків, а саме:

- 1 крок – уведення у ціннісну атмосферу;
- 2 крок – наповнення ціннісних стимулів зрозумілим змістом;
- 3 крок – когнітивна розвідка;

4 крок – усвідомлене прийняття необхідності трансформації наявної системи життєвих цінностей;

5 крок – проектування майбутньої конструкції системи модернізованих життєвих цінностей;

6 крок – активна участь у комунікаціях, діалозі, діяльності;

7 крок – саморефлексія щодо прийнятих життєвих цінностей;

8 крок – творче самовираження в життєвих цінностях;

9 крок – закріплення комплексу життєвих цінностей як власного переконання;

10 крок – інтеграція життєвих цінностей у власну життєдіяльність в соціумі;

11 крок – запуск механізму постійного оновлення життєвих ціннісних стимулів на основі сенситивності.

Охарактеризуємо детальніше специфіку кожного із зазначених кроків.

Уведення у ціннісну атмосферу передбачає ознайомлення студента з існуючою ціннісною парадигмою суспільства та ціннісними орієнтирами у вищому навчальному закладі. Водночас виділяються особистісні потреби і переконання студента. Створюється найбільш гармонійне середовище всебічного інформування щодо цінностей. Найбільш дієвими навчальними методами при цьому є: лекція-презентація (представлення нового матеріалу), лекція-обговорення (двосторонній зв'язок між учасниками процесу виховання).

Студентом досліджується природа, важливість, необхідність і можливість прийняття тих чи інших цінностей (представлених у ціннісному середовищі) для його подальшої життєдіяльності шляхом **наповнення ціннісних стимулів зрозумілим змістом**. Відбувається це в процесі проведення лекцій-дискусій (аналіз, синтез та оцінювання інформації в ході обміну різними думками; розв'язання питання конфлікту інтересів), майстер-класів експертів (на них запрошуються політики,

громадські діячі, представники ЗМІ, волонтери і звичайні громадяни).

Когнітивна розвідка спрямована на ознайомлення з цінностями відповідно до шкали оцінювання: від неприйнятності до життєвоважливості для конкретного соціуму (соціального середовища конкретного вищого навчального закладу) та конкретного індивіда в ньому. Вона детермінує в подальшому актуалізацію внутрішніх потреб особистості та генерацію альтернатив. Завдяки застосуванню інтерактивних технологій та методів (інтерактивна презентація, відео демонстрація, ситуаційний аналіз) студентам надається можливість віртуально спроектувати переваги значення того чи іншого життєвого орієнтира та небажані наслідки його реалізації в життєдіяльності. У зв'язку з цим студенти з більшим інтересом вивчають цінності та з більшою вірогідністю схиляються до них на рівні усвідомлення.

Усвідомлене прийняття необхідності трансформації наявної системи життєвих цінностей відбувається у площині із спрямовуючим вектором – жити в злагоді із собою та навколишнім середовищем. Особистість студента лише тоді почне духовно змінюватися, збагачуватися, коли зрозуміє, що це потрібно, коли в неї сформується певна мотивація до такого виду діяльності. Тому американські студенти у процесі навчання долучаються до різноманітних джерел дослідження життєвих цінностей різних людей. Молоді люди почувають себе більш вмотивованими, маючи як негативні приклади антицінностей, так і позитивні приклади життєвих орієнтирів людей, які вони бажають наслідувати.

Проектування майбутньої конструкції системи модернізованих життєвих цінностей здійснюється в процесі практичного набуття знань і розвитку практичних життєвих навичок (компетентностей) щодо їх прояву в реальній життєдіяльності. Спосіб життя, який ведуть студенти під час навчання, чинники, які на них впливають, оточення та нові стереотипи є

визначальними для їхнього подальшого життя.

Активна участь у комунікаціях, діалозі, діяльності проявляється в ході застосування таких інтерактивних методів, як дискусія, дебати, круглий стіл, рольові ігри, мозкова атака, аукціон. Вони спрямовані на вивчення, оцінювання і можливість прийняття життєвих цінностей людей із соціального середовища, що оточує студента на даний момент, в реальному життєвому просторі.

Саморефлексія щодо життєвих цінностей поєднується із візуалізацією цих цінностей у свідомості студента. Рефлексивні процеси дають змогу співвіднести наявний життєвий досвід та значимість пропонуваніх життєвих орієнтирів для індивіда.

Творче самовираження в життєвих цінностях забезпечується через створення у вищому навчальному закладі творчої атмосфери. Застосування творчих методів навчально-виховної роботи сприяє вираженню студентами власних ідей та почуттів (в т.ч. почуття гордості від власних життєвих цінностей).

Закріплення комплексу життєвих цінностей як власного переконання відображається у життєвих навичках. В американській теорії та практиці не існує єдиної загальноновизнаної класифікації життєвих навичок. Найчастіше у США приділяють увагу формуванню внутрішньоособистим (інтелектуальним, емоційно-вольовим) та міжособистим (комунікативним) навичкам, спрямованим на підвищення позитивної самореалізації індивіда. Життєві навички, сконструйовані та розвинені в процесі навчання у вищому навчальному закладі та у вільний час в студентському середовищі, втілюються в навчальній, культурно-комунікативній та інших видах діяльності студентів. У результаті суттєві риси способу життя закріплюються в основних сферах життєдіяльності студентів.

Інтеграція життєвих цінностей у власну життєдіяльність в соціумі

реалізується в процесі конструювання взаємовідносин студента зі студентами, викладачами, сім'єю, сусідами, друзями, іншими членами оточуючого соціального середовища та представниками світового співтовариства.

Запуск механізму постійного оновлення життєвих ціннісних стимулів на основі сенситивності здійснюється у реаліях і перспективах соціокультурної динаміки у період зміни соціальних координат та принципів суспільного розвитку, тобто тоді, коли стверджується нова система соціальних цінностей, змінюються суспільні пріоритети. При цьому студентом моніториться суспільно-політична та економічна ситуація, соціальні проблеми, інтереси, життєві плани, ціннісні орієнтації та поведінка молодого покоління у спектрі змін тих чи інших ситуацій, професіонального утвердження, проведення вільного часу, рівня реального сімейного життя. Студент у процесі навчання ідентифікує оточуючі в життєвому середовищі об'єкти та сплановує дії на зовнішні ціннісні стимули, які допомагають йому задовольнити змінні життєві потреби.

Представлений алгоритм, як свідчить практика організації навчально-виховного процесу в американських вищих навчальних закладах, є динамічним і гнучким. Він передбачає можливість внесення відповідних коректив з урахуванням змінності потреб, мотивів, емоційного стану та рівня соціально-демократичної активності студентів на різних етапах організації навчально-виховного процесу у ході здобуття ними вищої освіти.

Передумовою введення в дію представленого алгоритму формування життєвих цінностей студента у вищому навчальному закладі США є визначення для кожного студента рівня взаємовпливів у підсистемах: життєві цінності – життєві потреби і смисл життя; життєві цінності – стилі поведінки і життя; життєві цінності – життєві навички і компетентності; життєві цінності – життєві пріоритети; життєві цінності – життєві стратегії.

Будь-яка життєва цінність включає потребу, інтерес, переживання. Задоволення потреби як звільнення від залежності та реалізація інтересу як забезпечення незалежності відбувається у спектрі емоційного переживання – спочатку негативного через залежність від обставин, а потім позитивного через відчуття задоволення потреби [Підлісний і Шубін 2005]. Ціннісні вектори розвитку життя студента у майбутньому соціальному середовищі передбачають утвердження ним більш гідного гуманно-соціального смислу буття. Причому, життєві смисли кожного конкретного індивіда – унікальні та неповторні, а пережити їх допомагає самопізнання, відповідальність, узгодження універсальних буттєвих цінностей з індивідуальними життєвими ситуаціями [Kahil 2002].

Під життєвим стилем особистості науковці розуміють індивідуальний спосіб реалізації особистістю своїх життєвих цілей, здійснення свого життєвого шляху, що проявляється у переживанні осмисленості життя, постановці та реалізації життєвих цілей, заснованих на смисложиттєвих орієнтаціях і екзистенційних цінностях особистості, пошуку та знаходженні засобів і життєвих сфер, адекватних для їх досягнення [Hemingway 2005].

Стиль життя і поведінки в соціумі американських студентів вирізняє: їхня соціальна адаптованість, схильність приймати себе й інших, підпорядковуватися й уникати проблем, зокрема, використовуючи захисні механізми витіснення, заперечення та компенсації, адекватно сприймаючи важливість і цінність процесу життя, будучи задоволеними минулими результатами самореалізації та вважаючи життя емоційно насиченим і наповненим сенсом. Студенти відчувають відповідальність за вибір життєвої мети та намагаються втілити її переважно у життєвих сферах соціальної та професійної активності і захоплень [Beane 2014].

Психологічні, соціальні і професійні компетентності, які допомагають студенту бути в гармонії зі своїм внутрішнім світом та будувати

продуктивні відносини із соціальним оточенням відображаються у його життєвих навичках. Вони по суті представляють собою синтез знань і навиків гармонійного функціонування індивіда в життєвому просторі.

Американською педагогічною практикою підтверджено, що життєві навички найкраще засвоюються студентом у процесі спостереження і відтворення, а закріплення їх відбувається на практиці у ході відпрацювання поведінкових моделей. При цьому життєві пріоритети розглядаються американським студентом як життєві переваги, преференції, розуміння життєвого успіху, що визначають напрям життєвого вибору, вказують на позитивні соціальні явища та позиції в суспільстві, бажані для досягнення обраної життєвої стратегії [Товканець 2016].

Більшість американських і українських дослідників об'єднує розуміння того, що ґрунтуючись саме на життєвих цінностях, життєві стратегії представляються стабільними, стійкими утвореннями, які організовують цілісність життєдіяльності, визначають спосіб буття людини.

5. Висновки

Результати дослідження засвідчують, що процес формування життєвих цінностей американських студентів у ході здобуття ними вищої освіти здійснюється з дотриманням певних принципів (довіра, турбота, безпека, повага до природи мотивації особистості, когнітивний розвиток, самореалізація, творчість) відповідно до певного алгоритму, що спрямований на набуття життєвими цінностями ознак правильності, інтенсивності, домінантності та включеності.

Алгоритм формування життєвих цінностей студентів у вищих навчальних закладах США передбачає здійснення ряду кроків: уведення у ціннісну атмосферу; наповнення ціннісних стимулів зрозумілим змістом; когнітивна розвідка; усвідомлене прийняття необхідності трансформації

наявної системи життєвих цінностей; проектування майбутньої конструкції системи модернізованих життєвих цінностей; активна участь у комунікаціях, діалозі, діяльності; саморефлексія щодо прийнятих життєвих цінностей; творче самовираження в життєвих цінностях; закріплення комплексу життєвих цінностей як власного переконання; інтеграція життєвих цінностей у власну життєдіяльність в соціумі; запуск механізму постійного оновлення життєвих ціннісних стимулів на основі сенситивності.

Сукупність сформованих життєвих цінностей студента утворює таку сферу його свідомості, яка забезпечує відносну стійкість особистості, що виражається у спрямованості її потреб та інтересів, активній життєдіяльності в американському суспільстві.

Подальшого дослідження потребують проблеми критеріїв та рівнів сформованості життєвих цінностей студентів у вищих навчальних закладах США.

Література

- Товканець, Г. (2016). Особливості ціннісних орієнтацій студентської молоді в США. *Вісник Львівського університету*. Серія педагогічна, 30, 253–261. (Tovkanets H. (2016). Features of value orientations of student youth in the USA. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. Seriiia pedahohichna, 30, 253–261).
- Підлісний М. М., Шубін В. І. (2005). *Цінності та буття особистості*. Д. : ДДФА. (Pidlisnyi M. M., Shubin V. I. (2005). *Values and personality being*. D. : DDFa.)
- Beane, M. (2014). An Adventure in American Culture & Values. Retrieved from: <http://www.internationalstudentguidetotheusa.com/articles/culture.htm> [access: 15.03.2018].
- Burstyn, Joan N. (Ed.) (1996). *Educating Tomorrow's Valuable Citizen*. New York: State University of New York Press.

- Hemingway, Christine A. (2005). Personal Values as A Catalyst for Corporate Social Entrepreneurship. *Journal of Business Ethics*, 60(3), 233–249.
- Kahil, R. (2002). *The Road to Human Development – Living Values: An Educational*. Retrieved from: <http://www.livingvalues.net/> [access: 15.03.2018].
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York : Free Press.
- Saltmarsh J., Zlotkovsky E. (2011). *Higher Education and Democracy: Essays on Service-learning and Civic Engagement*. Philadelphia: Temple University Press.
- Tillman, D. (2001). *Living values. Activities for Young Adults*. N.Y.: International Coordinating Office.

Formation of Students' Living Values in the USA

Abstract. The article deals with the problem of the living values of students as the main life benchmarks that determine the content of their life and outline the style and extent of his behavior and activity in the social environment. The specific of the formation of the living values of American students is characterized. It was found out that this process is carried out in compliance with the principles: trust, care, safety, respect for the nature of personality motivation, cognitive development, self-realization, creativity. The characteristic signs of the formation of the living values of American students are established: correctness, intensity, dominance and inclusion. The analysis of the basic steps of the algorithm for the formation of the living values of students in higher educational establishments of the USA is presented.

Keywords: living values, students, formation, algorithm, higher educational establishments, USA.